

นโยบายและสภาพการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของผู้สูงอายุในประเทศไทย*

THE POLICIES AND MANAGEMENT OF HIGHER EDUCATION FOR
THE ELDERLY IN THAILANDสุวิมล เจียรรรวานิช^{1*}, ธรรมมา เจียรรรวานิช², พันธศักดิ์ พลสารัมย์³Suwimol Jaitalawanich^{1*}, Thamma Jaitalawanich², Pansak Polsaram³¹คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย¹Faculty of Technical Education, Rajamangala University of Technology Krungthep, Bangkok, Thailand²คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย²Faculty of Engineering, Rajamangala University of Technology Krungthep, Bangkok, Thailand³คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย³Faculty of Education, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: suwimol.j@mail.rmutk.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษานโยบายและสภาพการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของผู้สูงอายุในประเทศไทย โดยมีขอบเขตการศึกษา คือ นโยบายและสภาพการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของผู้สูงอายุในประเทศไทย โดยศึกษาตามองค์ประกอบรวม 5 ด้าน คือ ด้านผู้สอน ด้านผู้เรียน ด้านผู้บริหาร ด้านหลักสูตร และด้านบริการสนับสนุน จำนวนสถาบันอุดมศึกษารวมทั้งสิ้น 154 แห่ง จำแนกเป็นสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐ 23 แห่ง สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ 12 แห่ง สถาบันอุดมศึกษาราชภัฏ 38 แห่ง สถาบันอุดมศึกษาราชชมงคล 9 แห่ง และสถาบันอุดมศึกษาเอกชน 72 แห่ง ทำการสัมภาษณ์ผู้บริหารของสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 39 ท่าน และทำแบบสอบถามผู้บริหารของสถาบันอุดมศึกษาระดับนโยบาย จำนวน 390 ท่าน ผลการศึกษาพบว่า ด้านนโยบายและแผน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.95$) เป็นปัจจัยที่สถาบันอุดมศึกษาให้ความสำคัญมากที่สุด มีนโยบายสนับสนุนการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนหลากหลายทุกช่วงวัย รองมา คือ ด้านคุณสมบัติผู้เรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.84$) ผู้เรียนกลุ่มผู้สูงอายุสามารถเข้าเรียนได้ในรูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสานได้ ด้านหลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.75$) มีการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุ ด้านผู้บริหาร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.67$) ผู้บริหารมีแนวคิดให้ทุกคนสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้โดยการเรียนแบบออนไลน์และไม่จำกัดวุฒิและอายุของผู้เรียน ด้านผู้สอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.62$) ผู้สอนมีความรู้และทัศนคติที่จำเป็นในการพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพในการจัดการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียนหลากหลายวัยรวมถึงกลุ่มผู้สูงอายุ และด้านบริการสนับสนุน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.57$) มีการจัดสรรทุนการศึกษาสนับสนุนให้กับผู้เรียนเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ

คำสำคัญ: นโยบาย, สภาพการจัดการศึกษา, ระดับอุดมศึกษา, ผู้สูงอายุ

Abstract

The primary objective of this research article is to study the policies and management conditions of higher education for the elderly in Thailand. The scope of the study focuses on the policies and educational management at the higher education level for elderly learners in Thailand, examining five key components: instructors, learners, administrators, curricula, and support services. The total number of higher education institutions surveyed was 154, comprising 23 autonomous public universities, 12 government universities, 38 Rajabhat universities, 9 Rajamangala universities of technology, and 72 private universities. The research involved interviews with 39 university administrators and questionnaires completed by 390 policy-level university administrators. The findings reveal that, overall, policy and planning were rated at a high level ($\bar{X} = 3.95$), representing the most emphasized factor among higher education institutions. Institutions have policies supporting education for learners of all ages. This is followed by learner qualifications, also rated at a high level ($\bar{X} = 3.84$); elderly learners are able to participate in blended learning programs. The curriculum component was also rated at a high level ($\bar{X} = 3.75$), showing a diverse range of teaching approaches with a learner-centered focus, particularly for elderly groups. Administrators were rated at a high level ($\bar{X} = 3.67$); they promote inclusive learning through online platforms without restrictions on age or educational background. Instructors were rated at a high level ($\bar{X} = 3.62$); they possess the necessary knowledge and attitude to continuously develop their potential in teaching learners of all ages, including the elderly. Finally, support services were also rated at a high level ($\bar{X} = 3.57$), with specific scholarships and financial aid allocated for elderly learners.

Keywords: Policy, Education Management, Higher Education, Elderly

บทนำ

รัฐบาลเล็งเห็นถึงความสำคัญในกลุ่มผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น รัฐบาลจึงส่งเสริมแผนนโยบายของรัฐบาลที่เกี่ยวกับงานผู้สูงอายุ คือ แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564) โดยมีเหตุผลของการจัดทำแผน โดยในปัจจุบันจำนวนผู้สูงอายุและสัดส่วนผู้สูงอายุ (ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป) ของประเทศไทยเพิ่มขึ้นในอัตราที่รวดเร็ว ทำให้โครงสร้างประชากรของประเทศไทยกำลังเคลื่อนเข้าสู่ระยะ ที่เรียกว่า "ภาวะประชากรผู้สูงอายุ (population aging)" อันจะมีผลต่อสภาพทางสังคม สภาวะเศรษฐกิจและการจ้างงาน ตลอดจนการจัดสรรทรัพยากรทางสุขภาพและสังคมของประเทศอย่างต่อเนื่องในระยะยาว โดยการกำหนดแผนระยะยาวที่เหมาะสมและเป็นรูปธรรมสำหรับการเปลี่ยนแปลงและพัฒนา จึงเป็นที่ตระหนักทั้งของรัฐและประชาคมต่าง ๆ ว่ามีความสำคัญในลำดับต้น ยิ่งไปกว่านั้น การศึกษาวิจัยต่อการติดตามประเมินผล การปรับปรุงแผนระยะยาวด้านผู้สูงอายุเป็นระยะ ๆ ก็มีความจำเป็นเช่นเดียวกัน นอกจากนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้ระบุในมาตรา 54 และมาตรา 80 ถึงภารกิจที่จะต้องมีการส่งเสริมผู้สูงอายุ และปี พ.ศ. 2542 ได้มีการจัดทำปฏิญญาผู้สูงอายุไทยขึ้นอันเป็นภารกิจที่สังคม และรัฐพึงมีต่อผู้สูงอายุ ซึ่งจากเหตุผลข้างต้นเป็นไปเพื่อให้ถึงเป้าหมายแห่งความมั่นคงของสังคม (วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557) สมัชชาผู้สูงอายุระดับชาติ ได้มีมติรับรองความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี และเพิ่มคุณค่า การมีชีวิตอยู่ของผู้สูงอายุ โดยการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ เนื่องจากเป็นกระบวนการเพื่อสร้าง ความเจริญงอกงามของผู้สูงอายุ เป็นหนทางที่ผู้สูงอายุได้พัฒนา

ศักยภาพของตนในการพัฒนาประเทศทั้งใน ระดับปัจเจกบุคคลและสังคม (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2556) ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) ในส่วนของโครงสร้างประชากรของประเทศ พบว่าสังคมไทยเข้าสู่การเป็นสังคมสูงวัยมาตั้งแต่ ปี 2548 โดยในปี 2563 มีจำนวนประชากรผู้สูงอายุรวมกว่า 11.6 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 17.57 และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยคาดว่าภายในปี 2566 ซึ่งเป็นปีเริ่มต้นของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 ไทยจะกลายเป็นสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ ที่มีประชากรอายุมากกว่า 60 สูงถึงร้อยละ 20.1 ของประชากรทั้งหมด สวนทางกับประชากรวัยเรียนและวัยแรงงาน ที่มีแนวโน้มลดลง โดยเฉพาะกลุ่มอายุ 3 - 21 ปี ที่จะมีสัดส่วนลดลงอย่างต่อเนื่องจนเหลือเพียงร้อยละ 20.66 ของประชากรทั้งหมดในปี 2570 หรือลดลงกว่า 715,000 คน ภายในช่วงระยะเวลาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 และได้ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาทุนมนุษย์ทุกช่วงวัยที่ผ่านมาได้มีความพยายามปรับปรุงคุณภาพการศึกษาทุกระดับ ทั้งการยกระดับมาตรฐานการศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การใช้เทคโนโลยีและการพัฒนานวัตกรรม การเรียน รวมถึงการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมที่เป็นแบบอย่างด้านการศึกษา ทำให้สถานศึกษามีความเป็นอิสระควบคู่กับมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น รวมถึงการส่งเสริมภาคีการพัฒนาเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษา และการเรียนรู้มากขึ้น โดยเฉพาะการจัดการอาชีวศึกษาและการอุดมศึกษาในหลายรูปแบบ อาทิ การจัดการศึกษา ทวิภาคี สหกิจศึกษา รวมถึงความพยายามในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยค้นหาเด็กและผู้เรียน ที่ด้อยโอกาส และจัดสรรเงินอุดหนุนผ่านกลไกของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา ตลอดจนรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้กำหนดให้รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย รวมถึงรัฐพึงให้ความช่วยเหลือ เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาสให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ ส่งผลให้มีการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษามีความคล่องตัวและสอดคล้องกับ ความเปลี่ยนแปลงมากยิ่งขึ้น (ราชกิจจานุเบกษา , 2561)

จากแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564) โดยทำการแบ่งยุทธศาสตร์ออกเป็น 5 ยุทธศาสตร์ โดยยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องคือ ยุทธศาสตร์ด้านการเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ มาตรการการให้การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต และยุทธศาสตร์ด้านการประมวลและพัฒนาองค์ความรู้ด้าน ผู้สูงอายุและการติดตามประเมินผลการดำเนินการ ตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ มาตรการสนับสนุนและส่งเสริม การศึกษาวิจัยด้านผู้สูงอายุ โดยเฉพาะที่เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบาย การพัฒนาการบริการและการส่งเสริม ให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเหมาะสมรวมถึงปัญญาผู้สูงอายุไทย ข้อ 3 กล่าวว่า “ผู้สูงอายุควร ได้รับโอกาสทางการศึกษา เรียนรู้ พัฒนาศักยภาพของตนอย่างต่อเนื่อง เข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร การบริการทางสังคม อันเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต” (คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานผู้สูงอายุแห่งชาติ, 2545)

การประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง การประกาศแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2565) มีประเด็นที่เกี่ยวข้อง คือ การส่งเสริมศักยภาพวัยผู้สูงอายุ โดยมีแนวทางการพัฒนา คือ ส่งเสริมการมีงานทำของ ผู้สูงอายุให้พึ่งพาตนเองได้ทางเศรษฐกิจ และร่วมเป็นพลังสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ชุมชนและประเทศ ตลอดจนจัดทำหลักสูตรพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับวัย สมรรถนะทางกาย ลักษณะงาน และ ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในการทำงานร่วมกันระหว่างกลุ่มวัย ซึ่งมีเป้าหมาย คือ ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความ มั่นคงในชีวิต มีทักษะการดำรงชีวิต เรียนรู้พัฒนาตลอดชีวิต มีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม สร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สังคม เพิ่มขึ้น โดยตัวชี้วัด เป็นร้อยละผู้สูงอายุที่มีศักยภาพมีงานทำและรายได้เหมาะสม ค่าเป้าหมายเพิ่มขึ้นร้อยละ 10 ในทุก ๆ 5 ปี (ราชกิจจานุเบกษา, 2565)

จากปัญหาของสังคมไทยก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมสูงวัยดังที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้การศึกษาวิจัยการพัฒนาทุนมนุษย์ในทุกช่วงวัย ให้สามารถใช้เทคโนโลยีและการพัฒนานวัตกรรมมีความจำเป็น เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของประชากรผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ มีมาตรการการให้การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต และส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคม พึ่งพาตนเอง มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคงในชีวิต มีทักษะการดำรงชีวิต เรียนรู้พัฒนาตลอดชีวิตได้อย่างเหมาะสม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษานโยบายและสภาพการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของผู้สูงอายุในประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. ประเภทข้อมูลที่เป็นเอกสาร ประกอบด้วย

รายงานการประเมินตนเอง รายงานประจำปี ข้อมูลที่สืบค้นจากฐานข้อมูลในระบบ อินเทอร์เน็ต และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อสังคมสูงอายุ ข้อมูลสภาพปัจจุบัน

2. ประเภทบุคคล

มีจำนวนสถาบันอุดมศึกษารวมทั้งสิ้น 154 แห่ง จำแนกเป็นสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐ 23 แห่ง สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ 12 แห่ง สถาบันอุดมศึกษาราชภัฏ 38 แห่ง สถาบันอุดมศึกษาราชชมงคล 9 แห่ง และสถาบันอุดมศึกษาเอกชน 72 แห่ง (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2562)

ผู้บริหารของสถาบันอุดมศึกษา ระดับอธิการบดี หรือรองอธิการบดี หรือผู้ช่วยอธิการบดี หรือระดับนายกสภามหาวิทยาลัยหรือกรรมการสภามหาวิทยาลัย จำนวน 39 ท่าน

ผู้บริหารของสถาบันอุดมศึกษาระดับนโยบาย ได้แก่ ระดับคณบดี รองคณบดี หรือผู้ช่วยคณบดี จำนวน 390 ท่าน โดยศึกษาตามองค์ประกอบ 5 ด้าน คือ ด้านผู้สอน ด้านผู้เรียน ด้านผู้บริหาร ด้านหลักสูตร และด้านบริการสนับสนุน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบวิเคราะห์สาระ แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม

ขั้นตอนการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกตามขั้นตอนต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 จากการศึกษาสภาพปัจจุบัน ความพร้อม ศักยภาพ การดำเนินงานรวมทั้งปัญหาของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อสังคมสูงวัยในประเทศไทย เป็นการเก็บข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจงโดยการสัมภาษณ์ผู้บริหารของสถาบันอุดมศึกษาตัวแทน ระดับอธิการบดี หรือ รองอธิการบดี หรือ ผู้ช่วยอธิการบดี หรือ นายกสภามหาวิทยาลัย หรือกรรมการสภามหาวิทยาลัย จำนวน 5 กลุ่ม 39 สถาบัน ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 39 ท่าน

ขั้นตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์แบบสอบถาม เก็บข้อมูลแบบสอบถามในลักษณะประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ สอบถามผู้บริหารมหาวิทยาลัยระดับนโยบาย ได้แก่ระดับคณบดี หรือรองคณบดี หรือผู้ช่วยคณบดี ตัวแทนทั้ง 39 แห่ง มหาวิทยาลัยละ 10 คน จำนวนรวมทั้งสิ้น 390 คน โดยศึกษาตามองค์ประกอบ 5 ด้าน คือ ด้านผู้สอน ด้านผู้เรียน ด้านผู้บริหาร ด้านหลักสูตร และด้านบริการสนับสนุน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลนี้ศึกษาด้านสภาพปัจจุบัน ความพร้อม ศักยภาพ การดำเนินงานรวมทั้งปัญหาของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อสังคมสูงวัย

ผลการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ความพร้อม ศักยภาพ การดำเนินงานรวมทั้งปัญหาของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อสังคมสูงอายุในประเทศไทย

จากการศึกษาสภาพปัจจุบัน ความพร้อม ศักยภาพ การดำเนินงานรวมทั้งปัญหาของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อสังคมสูงอายุในประเทศไทย เป็นการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้บริหารของสถาบันอุดมศึกษาตัวแทน ระดับอธิการบดี หรือ รองอธิการบดี หรือ ผู้ช่วยอธิการบดี หรือนายกสภามหาวิทยาลัย หรือกรรมการสภามหาวิทยาลัย จำนวน 5 กลุ่ม 39 สถาบัน ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง สรุปได้ดังนี้

ผลการศึกษานโยบายการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของผู้สูงอายุในประเทศ

1. นโยบาย หรือแนวคิด ในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของผู้สูงอายุ

ผลการวิเคราะห์ พบว่า สถาบันอุดมศึกษามีนโยบายการศึกษาเพื่อผู้เรียนทุกช่วงวัย โดยเน้นการพัฒนาความสุขทางจิตใจและทักษะในการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่น โดยเฉพาะผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) ที่ยังมีศักยภาพในการนำความรู้ไปใช้ประกอบอาชีพได้ ผ่านหลักสูตรระยะสั้นที่เน้นกิจกรรมและการเรียนรู้ในชั้นเรียน สามารถเก็บเป็นโมดูลและเทียบโอนหน่วยกิตได้

2. ศักยภาพและการปรับตัว ในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของผู้สูงอายุ

ผลการวิเคราะห์ พบว่า ทุกสถาบันการศึกษามีการปรับตัวเป็นอย่างมาก เนื่องจากสังคมปัจจุบันจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้น และจำนวนเยาวชนลดน้อยลง การสอนสำหรับผู้เรียนที่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุจะแตกต่างจากผู้เรียนในวัยปกติ โดยต้องคำนึงถึงสุขภาพร่างกายและสภาพจิตใจของผู้เรียนเป็นหลัก ประกอบกับมีสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียนที่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุโดยเฉพาะ เพื่อให้มีความพร้อมทางด้านร่างกายในส่วนสำคัญ รวมถึงเรื่องงบประมาณในการเรียน ต้องมีการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการเรียนให้พร้อม เพื่อจะได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องจนจบหลักสูตร ส่วนสาขาที่เปิดสอนในแต่ละสาขาวิชาจะแตกต่างกันตามมหาวิทยาลัยนั้น ๆ โดยผู้บริหารจะวิเคราะห์จากเหตุผลต่าง ๆ ประกอบกับผู้เรียนมีความสนใจเรื่องใดมากเป็นพิเศษ

3. นโยบายและสภาพการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของผู้สูงอายุ ในด้านผู้สอน

ผลการวิเคราะห์ พบว่า สถาบันการศึกษามีผู้สอนที่มีประสบการณ์และสามารถปฏิบัติได้จริง รวมถึงบางส่วนเป็นผู้สูงอายุที่เข้าใจพฤติกรรมของกลุ่มผู้เรียนและสามารถถ่ายทอดความรู้ได้ดี อย่างไรก็ตาม บางสถาบันยังขาดผู้สอนที่เชี่ยวชาญในการสอนผู้สูงอายุโดยตรง และมีอาจารย์ไม่เพียงพอในบางสาขาวิชา ส่วนปัจจัยภายนอกพบว่าสถาบันได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกในการสนับสนุนผู้เชี่ยวชาญ และมีการเปิดหลักสูตรระยะสั้นที่เชื่อมโยงกับชุมชนและเชิญผู้เชี่ยวชาญจากองค์กรภายนอกมาให้ความรู้แก่ผู้เรียน

4. นโยบายและสภาพการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของผู้สูงอายุ ในด้านผู้เรียน

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยภายในที่เป็นจุดเด่น การเรียนส่วนใหญ่ในรูปแบบหลักสูตรระยะสั้น เพื่อเปิดโอกาสให้กับผู้สูงอายุที่ไม่มีวุฒิปริญญาเข้ามาเรียนเพิ่มเติมได้ในภาคปกติและภาคพิเศษ การสอนจะเป็นการสอนภาคทฤษฎีควบคู่กับภาคปฏิบัติ ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปแบบการอภิปราย การสัมมนา การทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ส่วนจุดด้อยของผู้เรียน คือเรื่องสุขภาพความพร้อมทางร่างกายอาจจะเป็นอุปสรรคในการเรียน ทางสถาบันอุดมศึกษาควรมีการอำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียนในกลุ่มผู้สูงอายุเป็นการเฉพาะ และผลการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก เป็นการเปิดโอกาสให้กับผู้เรียนในกลุ่มผู้สูงอายุโดยสถาบันให้ความสำคัญของการศึกษาของกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อเพิ่มศักยภาพผู้เรียนให้นำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพต่าง ๆ ในอนาคต ส่วนอุปสรรคในด้านผู้เรียน คือเรื่องสุขภาพที่ยังไม่พร้อมและเรื่องเงินทุนในการศึกษาต่ออาจจะไม่เพียงพอ รวมทั้งการเดินทางมายังสถานที่เรียนในบางแห่งอีกด้วย

5. นโยบายและสภาพการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของผู้สูงอายุ ในด้านผู้บริหาร

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยภายในด้านผู้บริหาร พบว่า ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษามีทัศนคติที่มุ่งส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ โดยใช้รูปแบบการสอนผสมผสานระหว่างทฤษฎีและปฏิบัติ พร้อมนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาช่วยในการสอนเพื่อให้ทันสมัยและตอบโจทย์สังคมปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ผู้บริหารมองว่า ผู้สูงอายุยังมีปัญหาในการใช้เทคโนโลยี จึงต้องการความช่วยเหลือจากรัฐบาลในการสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาการศึกษาในกลุ่มนี้

ในด้านปัจจัยภายนอก ผู้บริหารเห็นว่า ความร่วมมือกับองค์กรภายนอกในการจัดหลักสูตรร่วมกับมหาวิทยาลัยจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามสายงานที่สนใจ โดยการร่วมมือระหว่างรัฐและเอกชนจะส่งเสริมนโยบายการศึกษาให้ตอบสนองตลาดแรงงานได้ดีขึ้น แต่ยังมีอุปสรรคจากความเหลื่อมล้ำในการศึกษาไทยที่ต้องการการแก้ไข

6. นโยบายและสภาพการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของผู้สูงอายุ ในด้านหลักสูตร

ผลการวิเคราะห์ด้านหลักสูตร พบว่า หลักสูตรสำหรับผู้สูงอายุควรเป็นหลักสูตรระยะสั้นที่มีความยืดหยุ่นสามารถเทียบโอนหน่วยกิตได้โดยใช้ระบบธนาคารหน่วยกิต เพื่อสะสมจนจบการศึกษาระดับปริญญา หลักสูตรควรปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์สังคมและความสนใจของชุมชนผู้สูงอายุ เช่น การเรียนเพื่อประกอบอาชีพหลังเกษียณ วิธีการสอนต้องใช้การประยุกต์หลายรูปแบบและยกตัวอย่างที่เข้าใจง่าย

ด้านปัจจัยภายนอก พบว่า การเปิดโอกาสให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชนร่วมมือในการจัดหลักสูตรเป็นสิ่งสำคัญ เนื้อหาต้องตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและตลาดแรงงาน โดยผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะเลือกเรียนเรื่องใกล้ตัวที่มีผลต่อการดำรงชีวิต

7. นโยบายและสภาพการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของผู้สูงอายุ ในด้านบริการสนับสนุน

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยภายในที่เป็นจุดเด่นในด้านการบริการสนับสนุน สถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่มีความพร้อมในเรื่องสถานที่เรียน การจัดภูมิสถาปัตย์ให้กับผู้สูงอายุ มีจุดอำนวยความสะดวกให้กับผู้สูงอายุภายในมหาวิทยาลัย นอกจากนี้บางสถาบันยังมีหอพักรองรับสำหรับผู้เรียนที่อยู่ไกลจากสถานศึกษา ให้มีความสะดวกเพิ่มมากขึ้น ส่วนจุดด้อย คือ เรื่องงบประมาณที่ไม่เพียงพอต่อการเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียน เช่น งบประมาณในการซื้ออุปกรณ์คอมพิวเตอร์และเครื่องมือสื่อสารทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ยังไม่มีเพียงพอสำหรับผู้เรียน และนอกจากนี้ยังขาดบุคลากรผู้สอนที่มีความเชี่ยวชาญในด้านกลุ่มผู้สูงอายุโดยตรงซึ่งค่อนข้างหายากและมีน้อย และผลการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกที่เป็นโอกาสในด้านการบริการสนับสนุน หน่วยงานภายนอกได้เข้ามามีส่วนช่วยเหลือสนับสนุนทางการเงินและมีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาให้ความรู้เพิ่มเติมในบางเรื่องที่คุณเรียนสนใจ

ขั้นตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์แบบสอบถาม เก็บข้อมูลแบบสอบถามในลักษณะประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ สอบถามผู้บริหารมหาวิทยาลัยระดับนโยบาย ได้แก่ระดับคณบดี หรือรองคณบดี หรือผู้ช่วยคณบดี ตัวแทนทั้ง 39 แห่ง มหาวิทยาลัยละ 10 คน จำนวนรวมทั้งสิ้น 390 คน โดยศึกษาตามองค์ประกอบ 5 ด้าน คือ ด้านผู้สอน ด้านผู้เรียน ด้านผู้บริหาร ด้านหลักสูตร และด้านบริการสนับสนุน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลนี้ศึกษาด้านสภาพปัจจุบัน ความพร้อม ศักยภาพ การดำเนินงานรวมทั้งปัญหาของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อสังคมสูงอายุ พบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหารเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของผู้สูงอายุในประเทศไทย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.74$, S.D. = 0.88) เมื่อพิจารณารายด้าน สรุปได้ดังนี้

ผลการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของผู้สูงอายุในประเทศ

1. ด้านนโยบายและแผน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.95$, S.D. = 0.86) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ เช่น สถาบันการศึกษาของท่านมี นโยบาย หรือ แนวคิด ให้การสนับสนุนการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนหลากหลายวัยรวมถึงกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างกลุ่มคนต่างวัย สถาบันการศึกษาของท่านมี แผน ให้การสนับสนุนการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและวิธีการสอน สมัยใหม่มาผสมผสาน (Blended Learning) ทำให้ผู้เรียนกลุ่มผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงการศึกษาผ่านช่องทางออนไลน์ได้ เป็นต้น

2. ด้านผู้สอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.62$, S.D. = 0.88) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ เช่น ผู้สอน มีความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ที่จำเป็นในการพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพในการจัดการเรียน การสอนสำหรับผู้เรียนหลากหลายวัยรวมถึงกลุ่มผู้สูงอายุ ยกเว้น 2 ข้ออยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ผู้สอนภายในสถาบันสอนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ โดยเน้นการศึกษาในกลุ่มผู้สูงอายุเป็นหลัก ($\bar{X} = 3.20$, S.D. = 1.00) และเชิญอาจารย์พิเศษจากภายนอกมาสอนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ โดยเน้นการศึกษาในกลุ่มผู้สูงอายุเป็นหลัก ($\bar{X} = 3.36$, S.D. = 0.93)

3. ด้านคุณสมบัติผู้เรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.84$, S.D. = 0.77) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ เช่น ผู้เรียนกลุ่มผู้สูงอายุสามารถเข้าเรียนได้ในรูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสาน (Blended Learning) และผู้เรียนกลุ่มผู้สูงอายุมีความรู้พื้นฐานด้านการใช้อุปกรณ์สื่อสารพื้นฐานที่จำเป็นได้ เป็นต้น

4. ด้านผู้บริหาร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.67$, S.D. = 0.89) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ เช่น ผู้บริหารมีแนวคิดให้ทุกคนสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้โดยการเรียนแบบออนไลน์ และไม่จำกัดวุฒิและอายุของผู้เรียน ซึ่งสามารถรับประกาศนียบัตร อนุปริญญาหรือปริญญาบัตร ตามข้อกำหนดของแต่ละหลักสูตรได้ ยกเว้น 1 ข้ออยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ มีหน่วยงานที่ทำหน้าที่ดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มผู้สูงอายุโดยเฉพาะ และมีผู้ประสานงานกับหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ข้อมูลกับผู้เรียนกลุ่มผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 3.34$, S.D. = 0.96)

5. ด้านหลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.75$, S.D. = 0.88) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ เช่น มีการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุ และมีการจัดหลักสูตรการเรียนหรือ อบรมระยะสั้น ที่สามารถพัฒนากลุ่มผู้สูงอายุให้มีศักยภาพสอดคล้องกับบริบทและตอบสนองต่อความต้องการของภาครัฐและเอกชน และเป็นการสร้างรายได้ให้ผู้สูงอายุได้ ยกเว้น 1 ข้ออยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ มีการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 3.36$, S.D. = 0.92)

6. ด้านบริการสนับสนุน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.57$, S.D. = 0.92) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ เช่น หน่วยงานมี การจัดสรรทุนการศึกษาและเงินทุนกู้ยืม เพื่อการศึกษาโดยภาครัฐ สถาบันอุดมศึกษา หรือ องค์กรภายนอก สนับสนุนให้กับผู้เรียนเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ และหน่วยงานมีการจัดอำนวยความสะดวกทาง สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ที่เหมาะสมกับผู้เรียนกลุ่มผู้สูงอายุ ยกเว้น 1 ข้ออยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ หน่วยงานมีการจัดสรรทุนการศึกษาและเงินทุนกู้ยืม เพื่อการศึกษาโดยภาครัฐ สถาบันอุดมศึกษา หรือองค์กรภายนอก สนับสนุนให้กับผู้เรียนเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 3.02$, S.D. = 0.86)

อภิปรายผล

งานวิจัยเรื่อง เรื่อง นโยบายและสภาพการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของผู้สูงอายุในประเทศไทย มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปราย ดังนี้

1. ด้านผู้สอน

ควรคัดเลือกผู้สอน วิทยาการที่มีความรู้ความสามารถและมีความรู้เบื้องต้นในการดูแลผู้สูงอายุ โดยสอดคล้องกับ อาชีวญา รัตนอุบล และคณะ ที่พบว่า ยุทธศาสตร์ที่สำคัญอันหนึ่งในด้านผู้สอน คือ ยุทธศาสตร์ที่เน้นความสำคัญในการขับเคลื่อนขององค์กรที่เป็นกลไกในพื้นที่ ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ที่อยู่ใกล้ชิดกับกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุในพื้นที่โดยตรง คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กศน. ตำบล ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ซึ่งมีบทบาทในการจัดการศึกษาให้กับกลุ่มเป้าหมายอย่างชัดเจน มีทรัพยากรและมีผู้ปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ โดยสถาบันอุดมศึกษาสามารถทำการประสานกับชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งมีการจัดตั้งอยู่แล้วในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาที่สถาบัน

ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกในการสนับสนุนผู้เชี่ยวชาญที่เชื่อมโยงกับชุมชนและเชิญผู้เชี่ยวชาญจากองค์กรภายนอกมาให้ความรู้แก่ผู้เรียน (อาชญญา รัตนอุบล และคณะ, 2554)

2. ด้านผู้เรียน

ผู้เรียนที่เป็นผู้สูงอายุส่วนใหญ่สนใจในการทำกิจกรรมและลงมือปฏิบัติ และอยากให้มีการประเมินผลตามสภาพจริงจากการปฏิบัติ โดยอาจอยู่ในรูปแบบการแสดงผลงานเพื่อเป็นกำลังใจให้กับผู้เรียนกลุ่มผู้สูงอายุ โดยสอดคล้องกับ Macdonald, K. ที่พบว่า เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมกับการเรียนในฐานะเรียนรู้ร่วมกัน ส่งเสริมผู้เรียนให้ใช้ความรู้และประสบการณ์ที่มีให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียน สามารถแลกเปลี่ยนถอดบทเรียนระหว่างผู้สอนและผู้เรียนต่อกันได้ (Macdonald, K., 2018)

3. ด้านผู้บริหาร

ควรมีการสร้างเครือข่ายและสร้างความร่วมมือกับภาครัฐและเอกชน โดยสอดคล้องกับ อาชญญา รัตนอุบล และคณะ ที่พบว่า ยุทธศาสตร์ที่สำคัญอันหนึ่งในด้านบริหาร คือ ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการจัดกิจกรรม โดยผู้บริหารในรูปคณะกรรมการจากหลากหลายหน่วยงานร่วมกันจัดทำแผนยุทธศาสตร์และนโยบายของชุมชนที่เน้นในเรื่องการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในด้านต่างๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในชุมชนเป็นผู้สนับสนุนตามความสนใจหรือความจำเป็นของผู้สูงอายุ มีการศึกษาดูงาน การเรียนรู้ตามสภาพจริง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการจัดการความรู้กับศูนย์การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุอื่น ๆ โดยเป็นการเรียนรู้แบบพหุวัย ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มุ่งพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ และสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ (อาชญญา รัตนอุบล และคณะ, 2554)

4. ด้านหลักสูตร

ควรเน้น 1) หลักสูตรชีวิต 2) หลักสูตรวิชาชีพ และ 3) หลักสูตรวิชาการ เป็นการพัฒนาชีวิตเป็นหลัก และมีความสอดคล้องกับของประเทศไทย อังกฤษ สหรัฐอเมริกา และฝรั่งเศส หลักสูตรทั่วไปในมหาวิทยาลัยวัยที่สามมีเนื้อหาตั้งแต่ ความรู้ทางด้านศิลปะ การศึกษา การสนทนา คอมพิวเตอร์ งานฝีมือ การละคร ประวัติศาสตร์ ภาษาวรรณคดี ดนตรี วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และปรัชญา บางกลุ่มผู้เรียนได้รับการออกแบบให้ศึกษาแบบบูรณาการ เช่น การรวมความรู้ด้านสังคม เทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์เข้าด้วยกัน (ธรรมมา เจียรธรวานิช และคณะ, 2566)

5. ด้านบริการสนับสนุน

ควรมีสถานที่และสื่อการเรียนรู้ ปลอดภัย เพียงพอต่อกลุ่มผู้สูงอายุ และมีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรงและงบประมาณในการบริการสนับสนุนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยสอดคล้องกับ อาชญญา รัตนอุบล และคณะ ที่พบว่า ด้านบริการสนับสนุนของประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในสถาบันอุดมศึกษาบางแห่งไม่เสียค่าใช้จ่าย บางแห่งเสียค่าใช้จ่ายแต่ได้รับการลดค่าเล่าเรียนถึงร้อยละ 50 เนื่องจากเป็นสวัสดิการทางสังคมที่ผู้สูงอายุได้รับจากรัฐบาล และสถาบันอุดมศึกษาบางแห่งมีที่พักและมีสิ่งอำนวยความสะดวกในกรณีที่ผู้สูงอายุต้องเดินทางไกลในการมาเรียนและร่วมกิจกรรม (อาชญญา รัตนอุบล และคณะ, 2552)

พบว่า นโยบายระบบการจัดการศึกษาของผู้สูงอายุ หน่วยงานของรัฐที่เป็นเจ้าภาพจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุส่วนใหญ่ คือ กระทรวงศึกษาธิการ/กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ถึงแม้ว่ารูปแบบการส่งเสริมส่วนใหญ่เน้นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต แต่ยังมีผู้สูงอายุกลุ่มหนึ่งที่มีความสนใจในการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่เป็นรูปแบบในระบบ และยังมีคามเหมือนกัน คือ การเรียนเพื่อความสุข และเน้นการเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างผู้สูงอายุกับนักศึกษา เพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างวัย ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่หลายประเทศดำเนินการอยู่ และหลายวิธีการสามารถนำมาปรับใช้กับประเทศไทยได้

ดังนั้น ประเทศไทยได้มีนโยบายและกฎหมายรองรับการเรียนรู้ของผู้สูงอายุไว้ค่อนข้างสมบูรณ์แล้ว เพียงแต่หน่วยงานของรัฐ เช่น กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมและสถาบันอุดมศึกษาต้องมีการพัฒนาให้มากขึ้น และต้องส่งเสริมภาคเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมให้มากขึ้นด้วย

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาระดับอุดมศึกษาในปัจจุบัน ความพร้อม ศักยภาพ การดำเนินงานรวมทั้งปัญหาของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อสังคมสูงอายุในประเทศไทยพบว่า 1) นโยบาย หรือแนวคิด ในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของผู้สูงอายุ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.95$) สถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่มีนโยบายการศึกษาให้กับผู้เรียนทุกช่วงวัย โดยมีเนื้อหาสาระวิชาเน้นสร้างความสุขทางจิตใจ เน้นให้ผู้เรียนมีพัฒนาการความพร้อม และทักษะในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ดี 2) ศักยภาพและการปรับตัว ในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของผู้สูงอายุ ทุกสถาบันการศึกษามีการปรับตัว การสอนสำหรับผู้เรียนที่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุจะแตกต่างจากผู้เรียนในวัยปกติ โดยต้องคำนึงถึงสุขภาพร่างกายและสภาพจิตใจของผู้เรียนเป็นหลัก ประกอบกับมีสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียนที่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุโดยเฉพาะ เพื่อให้มีความพร้อมทางด้านร่างกายในส่วนสำคัญ 3) นโยบายและสภาพการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ด้านผู้สอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.62$) พบว่า สถาบันมีผู้สอนที่มีประสบการณ์และสามารถปฏิบัติได้จริง รวมถึงบางส่วนเป็นผู้สูงอายุที่เข้าใจพฤติกรรมของกลุ่มผู้เรียนและสามารถถ่ายทอดความรู้ได้ดี แต่บางสถาบันยังขาดผู้สอนที่เชี่ยวชาญในการสอนผู้สูงอายุ และมีอาจารย์ไม่เพียงพอในบางสาขาวิชา ในด้านปัจจัยภายนอก สถาบันได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกในการสนับสนุนผู้เชี่ยวชาญในการเรียนการสอน และบางสถาบันยังเปิดหลักสูตรระยะสั้นที่เชื่อมโยงกับชุมชน พร้อมเชิญผู้เชี่ยวชาญจากองค์กรภายนอกเพื่อให้ความรู้แก่ผู้เรียนโดยตรง 4) นโยบายการศึกษาระดับอุดมศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ด้านผู้เรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.84$) พบว่า หลักสูตรส่วนใหญ่เป็นหลักสูตรระยะสั้นเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุที่ไม่มีวุฒิปริญญาเรียนเพิ่มเติม ทั้งในภาคปกติและภาคพิเศษ การเรียนการสอนจะผสมผสานระหว่างทฤษฎีและปฏิบัติ เช่น การอภิปราย การสัมมนา และกิจกรรมต่างๆ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน จุดด้อยของผู้เรียนคือปัญหาสุขภาพและความพร้อมทางร่างกายที่อาจเป็นอุปสรรคในการเรียน สถาบันควรมีการอำนวยความสะดวกเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุ ในด้านปัจจัยภายนอก สถาบันให้ความสำคัญกับการศึกษาผู้สูงอายุ เพื่อเพิ่มศักยภาพและเตรียมความพร้อมในการประกอบอาชีพในอนาคต แต่ยังมีอุปสรรคจากปัญหาสุขภาพ การขาดเงินทุน และการเดินทางมายังสถานที่เรียน 5) นโยบายการศึกษาของผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ด้านผู้บริหาร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.67$) เน้นการศึกษาตลอดชีวิตที่เปิดโอกาสให้ทุกเพศทุกวัยเรียนได้โดยไม่จำกัดอายุ โดยใช้การสอนแบบผสมผสานและนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาปรับใช้เพื่อให้ทันสมัยและตอบโจทย์สังคมปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ผู้บริหารมองว่า ผู้สูงอายุยังต้องเพิ่มความรู้ด้านเทคโนโลยี เช่น การใช้คอมพิวเตอร์และอุปกรณ์สื่อสาร ซึ่งยังเป็นปัญหาสำคัญ ในด้านปัจจัยภายนอก ผู้บริหารเห็นโอกาสจากความร่วมมือระหว่างองค์กรภายนอกและมหาวิทยาลัยในการจัดหลักสูตรร่วม เพื่อเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ที่ตรงกับความสนใจและอาชีพของผู้เรียน แต่ยังมีอุปสรรคจากความเหลื่อมล้ำในการศึกษาไทยที่ต้องได้รับการแก้ไข 6) นโยบายและสภาพการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ด้านหลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.75$) พบว่า หลักสูตรสำหรับผู้สูงอายุควรเป็นหลักสูตรระยะสั้นที่ยืดหยุ่น สามารถเทียบโอนหน่วยกิตได้ผ่านระบบธนาคารหน่วยกิต และสะสมหน่วยกิตจนครบระดับปริญญา หลักสูตรควรปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์สังคมและความสนใจของผู้สูงอายุ เช่น การเรียนเพื่อประกอบอาชีพหลังเกษียณ การสอนควรใช้วิธีการหลากหลายและยกตัวอย่างที่เข้าใจง่าย ในด้านปัจจัยภายนอก การเปิดโอกาสให้มีความร่วมมือจากภาครัฐและเอกชนเป็นสิ่งสำคัญ เนื้อหาที่สอนต้องตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและตลาดแรงงาน โดยผู้สูงอายุมัก

เลือกเรียนเรื่องใกล้ตัวที่มีผลต่อการดำรงชีวิต 7) นโยบายและสภาพการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ด้านบริการสนับสนุน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.57$) ส่วนใหญ่มีความพร้อมด้านสถานที่เรียน และการจัดภูมิสถาปัตยกรรมสำหรับผู้สูงอายุ รวมถึงมีจุดอำนวยความสะดวกและห้องพักสำหรับผู้เรียนที่อยู่ไกลจากสถานศึกษา แต่จุดด้อยคือปัญหางบประมาณที่ไม่เพียงพอในการจัดซื้ออุปกรณ์คอมพิวเตอร์และเครื่องมือสื่อสาร รวมถึงการขาดบุคลากรผู้สอนที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านผู้สูงอายุ ในด้านโอกาสจากปัจจัยภายนอก หน่วยงานภายนอกช่วยสนับสนุนทางการเงินและให้ความรู้จากผู้เชี่ยวชาญในเรื่องที่ผู้เรียนสนใจเพิ่มเติม ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย ได้มีข้อค้นพบที่เป็นประโยชน์และเป็นข้อเสนอแนะสำหรับรัฐบาล กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และผู้บริหารของสถาบันอุดมศึกษา ดังนี้ 1) สถาบันระดับอุดมศึกษาภายในประเทศไทยส่วนใหญ่มีความพร้อมเบื้องต้นและมีนโยบายสนับสนุนการศึกษาในหลากหลายวัย ซึ่งรวมถึงผู้เรียนที่เป็นผู้สูงอายุด้วย ควรเพิ่มการส่งเสริมพัฒนาทักษะในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ ในการเตรียมความพร้อมในทุกๆ ระดับ 2) โดยสถาบันระดับอุดมศึกษามีมุมมองที่เหมือนกันคือเน้นการเรียนเพื่อความสุขทางจิตใจและทักษะในการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นตามความถนัด ของผู้เรียนกลุ่มผู้สูงอายุ มีระบบสรรหาและคัดเลือกบุคลากรที่มีทัศนคติและความเข้าใจในการสอนผู้เรียนกลุ่มผู้สูงอายุ 3) ผู้สอนจำเป็นต้องมีการสื่อสารในการสร้างความรู้ความเข้าใจระหว่างผู้บริหาร กลุ่มผู้เรียนผู้สูงอายุ และภาคเอกชนหรือชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างทั่วถึง โดยมีหน้าที่ในการร่วมออกแบบหลักสูตรและระบบบริหารจัดการกับภาคเอกชนหรือชุมชน เพื่อให้ผู้เรียนมีสมรรถนะตามที่ได้กำหนดร่วมกัน 4) ผู้เรียนที่จบหลักสูตรต้องเป็นไปตามผลลัพธ์การเรียนรู้ที่หลักสูตรกำหนด โดยมีการเตรียมความพร้อมในด้านวิชาการและทักษะในด้านต่าง ๆ ที่จำเป็น ตรงตามความต้องการของผู้ประกอบการ 5) รูปแบบในด้านหลักสูตรควรมีรูปแบบการเรียนรู้ที่ผสมผสาน (Hybrid Learning) เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับกลุ่มผู้เรียนผู้สูงอายุ และไม่มีเนื้อหาที่มากเกินไปในแต่ละช่วงของการเรียนรู้ ดังนั้น หลักสูตรที่เหมาะสมจึงควรอยู่ในรูปของโมดูล (Module) โดยศึกษาในแต่ละโมดูลให้จบในแต่ละรายวิชา (Non-Degree) ซึ่งหากผู้เรียนมีความสนใจเรียนครบทั้งหลักสูตร ทางสถาบันอุดมศึกษาสามารถให้ทำการเทียบโอนหน่วยกิตโดยผ่านระบบธนาคารหน่วยกิต (Credit Bank) เพื่อรับปริญญา (Degree) ต่อไปได้ 6) ในการออกแบบหลักสูตร สถาบันอุดมศึกษาสามารถพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนตรงกับความต้องการของผู้ประกอบการ ซึ่งการสร้างหลักสูตรควรเกิดจากร่วมกันออกแบบ (Co-Design) ทั้ง สถาบันอุดมศึกษา ภาคเอกชนหรือชุมชน และผู้เรียนกลุ่มผู้สูงอายุ จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด เป็นหลักสูตรการเรียนการสอนและระบบบริหารจัดการความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษาและสถานประกอบการ ซึ่งการออกแบบหลักสูตรให้ผู้เรียนกลุ่มผู้สูงอายุมีสมรรถนะที่ต้องการ หลักสูตรควรกำหนด Year Learning Outcomes (YLOs) ผลลัพธ์การเรียนรู้รายปี และเมื่อผู้เรียนศึกษาจนครบหลักสูตรจะมีสมรรถนะเป็นไปตาม Program Learning Outcomes (PLOs) ผลลัพธ์การเรียนรู้ของหลักสูตร 7) ด้านบริการสนับสนุน สถาบันอุดมศึกษาควรมีเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย เช่น โปรแกรม AI ต่างๆ ที่มีส่วนช่วยเหลือในการเรียนรู้ของกลุ่มผู้สูงอายุ 8) มีมาตรการสนับสนุนให้สถาบันระดับอุดมศึกษา มีความร่วมมือกับภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการจัดทำระบบฐานข้อมูลที่สำคัญสำหรับผู้สูงอายุ เช่น ข้อมูลตำแหน่งงานที่รับสมัคร ข้อมูลทุนการศึกษา ข้อมูลผู้ประกอบการที่ให้การสนับสนุน เป็นต้น ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะทำให้ผู้เรียนกลุ่มผู้สูงอายุมีแนวทางในการศึกษาตรงกับความต้องการตลาดแรงงานต่อไป 9) หน่วยงานของรัฐ เช่น กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ควรมีนโยบายส่งเสริมทางด้านนี้ว่าเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน เพื่อให้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งถัดไป ควรมีการวางเป้าหมาย จัดทำยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และพัฒนาแผนที่นำทางการจัดการการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อสังคมผู้สูงอายุ

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ คณะครู ศาสตราจารย์ ดร.สุวิทย์ วัฒนศิริ และ คณะครู ศาสตราจารย์ ดร.จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หน่วยงานต้นสังกัดของ ผู้วิจัย สำหรับความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ ตลอดระยะเวลาในการทำวิจัย และขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริฉันทน์ สิริกุล เทชพาหพงษ์ และคณาจารย์ สาขาวิชาอุดมศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการ และความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครู ศาสตราจารย์ ดร.จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และผู้ให้ข้อมูล ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการทำวิจัยในครั้งนี้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2556). สมัชชาผู้สูงอายุระดับชาติ. เรียกใช้เมื่อ 25 พฤษภาคม 2567 จาก <https://www.dop.go.th/th>
- คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานผู้สูงอายุแห่งชาติ. (2545). แผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.
- ธรรมมา เจริญธรรมานิช และคณะ. (2566). แนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อสังคมผู้สูงอายุ. วารสารวิชาการสถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ, 9(1), 121-138.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2561). ประกาศ เรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580). เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก ราชกิจจานุเบกษา 13 ตุลาคม 2561.
- _____. (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570). เรียกใช้เมื่อ 20 เมษายน 2568 จาก <https://www.nesdc.go.th/main.php?filename=plan13>
- วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2557). ประชากรไทยในอนาคต. เรียกใช้เมื่อ 7 กันยายน 2567 จาก <http://www.cps.chula.ac.th/>
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2562). สถิติอุดมศึกษา. เรียกใช้เมื่อ 28 พฤษภาคม 2567 จาก <https://info.mhesi.go.th/>
- อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ. (2552). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ของผู้ใหญ่วัยแรงงานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่ผู้สูงอายุ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ.
- _____. (2554). การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย.
- Macdonald, K. (2018). A Review of the literature : The Needs of Nontraditional Students in Postsecondary Education. Strategic Enrollment Management Quarterly, 5(4), 159-164.